

Osmanlı Devleti'nde Bir Mebus Adayının Seçim Beyannamesi

Özlem Karsandık YAZICI*

Özet

II. Meşrutiyet seçimleri (1908-912-1914-1919) Türk demokrasi tarihi açısından önemli gelişmelerin ve birikimlerin yaşandığı süreçtir. Seçimlere katılan adayların propaganda amacıyla hazırladıkları beyannameler dönemi yansıtan önemli ayrıntılar içermektedir. Çalışmamızda 1912 seçimleri için Serfice Sancağı mebus adayı Muhammed Tahir'in hazırlamış olduğu beyanname özelinde dönemin seçim ortamı, sorunları ve adayların olaylara nasıl yaklaştığı değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Seçim, Beyanname, Serfice, Yusuf Efendizâde Muhammed Tahir

Election Manifesto of a Deputy Candidate in the Ottoman Empire

Abstract

2nd constitutional elections (1908-912-1914-1919) represent a period in which important developments and accumulations were experienced in the history of Turkish democracy. The statements prepared by the candidates participating in the elections for propaganda purposes contains important details reflecting the period. In the current study, the election environment of the period, the problems of the candidates and the approaches adopted by them towards the events were evaluated within the context of declaration prepared by the Serfice Sanjak deputy candidate Muhammed Tahir for the 1912 elections.

Keywords: Election, Democracy, Declaration, Serfice, Yusuf Efendizâde Muhammed Tahir

* Dr. Öğretim Üyesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Tarih Bölümü, ozlemyazici@mu.edu.tr

Giriş

Hukuk literatüründe seçim halkın siyasi iktidarı kendi adına kullanacak temsilcileri seçmen niteliği kazanmış adaylar arasında seçmesidir.¹ Osmanlı Devleti'nde seçim usulünün Meşrutiyet dönemiyle başladığı kanısı yaygındır. Ancak bu konuda yapılan akademik çalışmalar devletin kuruluş döneminden itibaren kısıtlı da olsa bazı alanlarda seçimin uygulandığını ortaya koymaktadır. Şehir yönetiminde önemli görevleri bulunan kethüdaların ve esnaf örgütlerindeki görevlilerin seçimle uygulamanın ilk örneklerini oluşturmaktadır.² Uygulama bununla sınırlı kalmamış 17. yüzyıldan itibaren ayanların da yörenin ileri gelenlerince seçilmesine başlanmıştır.³

III. Selim ve özellikle de II. Mahmut döneminde merkezîyetçi politikalar ağırlık kazanmasına rağmen, seçim uygulamalarının alanı nispeten genişlemiştir. II. Mahmut döneminde oluşturulan "Muhtarlık Teşkilatı" gereğince muhtarlar doğrudan mahalle halkı tarafından seçimle belirlenmişti.⁴ Yine "Memleket Sandıkları"nın yönetiminden sorumlu "Sandık Eminleri", Defter Nazırları da⁵ ve Posta müdürü olarak tanımlanabilecek "Kıracıbaşı" da seçimle iş başına getirilmiştir.⁶

Tanzimat'ın ilanından sonra seçim usulü yerel yönetimler de önemli bir rol üstlenmeye başlamıştır. Vilayet ve kaza meclislerinin üyeleri de seçimle belirlemiştir. Bu süreçte vilayet ve sancak merkezlerinde kurulan ilk meclis 1840'da oluşturulan "Muhassıllık Meclisi"dir.⁷ Kuşkusuz bu meclislerin oluşturulmasındaki amaç M. Çadircı'nın da vurguladığı gibi halkın yönetime katılması için değil, yöneticilerin işlerini kolaylaştırmak,

1 Hikmet Sami Türk, "Seçim, Seçim Sistemleri ve Anayasal Tercih", *Anayasa Yargısı*, Cilt 22, Sayı 1, Ankara 2006, s. 76; Fevzi Demir, *Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet Dönemi Meclis-i Mebusan Seçimleri (1908-1914)*, İmge Kitabevi, Ankara 2007, s.12.

2 Musa Çadircı, "Osmanlı Devrindeki Halk <<Oy>>unun Yönetimdeki Yeri", *Özgür İnsan*, Ağustos 1972, Yıl 1, Sayı 3, s.26.

3 Musa Çadircı, "Tanzimat'ın İlanı Sıralarında Türkiye'de Yönetim", *Tanzimat Sürecinde Türkiye'de Ülke Yönetimi*, İmge Kitabevi, Ankara 2007, s.127-128.

4 Muhtarlık Teşkilatı 1829'da İstanbul ve Bilâd-ı Selase'de (Üsküdar-Galata-Eyüp), oluşturulmuştur. Taşrada ilk olarak 1833'de Kastamonu'da uygulanmıştır. Muhtarlık Örgütünün oluşturulması ve uygulaması için Bkz. Musa Çadircı, "Türkiye'de Muhtarlık Teşkilatının Kurulması Üzerine Bir İnceleme", *Belleten*, Cilt XXXIV, Sayı 135, Ankara, s.409-420; Erdoğan Keleş, "Menteşe Sancağında Muhtarlık Teşkilatının Kurulması", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt 22, Sayı 1, Ocak 2013, s.59-78.

5 Musa Çadircı, "Tanzimat'ın İlanı Sıralarında...", s.114;131-132.

6 Musa Çadircı, "Osmanlı Devrindeki Halk <<Oy>>unun Yönetimdeki Yeri", s.26.

7 "Söz konusu meclis muhassıl, maiyet katipleri, o yerin hakimi, müftüsü ve gayrimüslim ahalî varsa onların ruhani reisleri dışında memleketin ileri gelenlerinden üye olacakların seçimle göreve getirilecekleri kişilerden oluşacaktı." Musa Çadircı, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Eyalet ve Sancaklarda Meclislerin Oluşturulması (1840-1864)", *Tanzimat Sürecinde Türkiye'de Ülke Yönetimi*, İmge Yayınevi, Ankara 2007, s.261; Musa Çadircı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*, Ankara 1991, s. 214 vd.; İlber Ortaylı, *Tanzimattan Sonra Mahalli İdareler*, T.O.D.A.İ.E. yy. Ankara, 1973, s.115-119; Kenan Olgun söz konusu meclisleri Osmanlı Devleti'nde Müslüman halkın seçimle ilk tanışması olarak vermektedir. Kenan Olgun, "Türkiye'de Cumhuriyetin İlanından 1950'ye Genel Seçim Uygulamaları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt XXVII, Sayı 79, Mart 2011, Ankara 2011, s.3; Mehmet Ö. Alkan "Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Seçimlerin Kısa Tarihi", *TÜSLAD Görüş Dergisi*, Mayıs 1999, s.48.

vergilerin alınmasında, güvenliğin korunmasında, ülkenin refah ve mutluluğunun sağlanmasında onlara yardımcı olmak içindi.⁸ Ancak yine de sözkonusu meclislerde oluşturulan temsili yönetim ilişkileri, biçimsel olarak yeni siyasal temsil ilişkilerinin doğmaya başladığını işaret etmektedir.⁹ Özellikle Muhasıllık Meclisleri ve onun devamı niteliğinde olan Vilayet İdari Meclislerinin, parlamenter hayata geçişte önemli katkıları olmuştur.¹⁰

Osmanlı Devleti'nde parlamenter hayatın başlangıcını oluşturan 1876 seçimlerinin “Kanun-ı Esasi”, “Talimat-ı Muvakkate”, “Beyanname” ve seçilecek mebusların vilayetlere göre dağılımını gösteren “Cetvel” çerçevesinde yapılmıştır. İstanbul ve çevresindeki seçimler hazırlanan “Beyanname”¹¹ ile İstanbul dışında ise 29 Ekim 1876 tarihli Talimat-ı Muvakkata'ya göre yapıldı. Geçici talimatın şartları Kanun-ı Esasi'deki mevcut ilkelerden biraz farklıydı. Mesela anayasada yer alan 50.000 kişiye bir mebus oranı uygulanmamıştır. Yine anayasada yer alan otuz yaş zorunluluğu da yirmi beşe indirilmişti. Cinayetten veya siyasi bir suçtan hüküm giymiş olma durumu seçilmeye engel kabul edilmişti. Ayrıca mebusların memleketlerinde emlak sahibi olmaları şartı getirilmişti. Mebus sayısı 80 Müslüman ve 50 gayrimüslim olmak üzere 130 olarak belirlenmişti. Mebusları halk değil daha önce halkın seçmiş olduğu vilayet, sancak ve kaza idare meclisleri üyeleri seçecekti. Üyeler adayın ismini yazdıkları pusulayı kapalı ve mühürlü bir zarfa koyarak kazada kaymakama, sancakta mutasarrıfa ve vilayette valiye teslim edecekti. Vali vilayet ileri gelenlerinden bir meclis¹² oluşturmak için seçilen şahısları belirleyecekti. En fazla oyu alanlar arasında eşitlik olması halinde kazanan kurayla tespit edilecekti.¹³ Ancak bu seçim parlamenter sistemin ilk seçimi olsa da genel nitelik taşımaması, seçime sadece erkeklerin katılması ve seçimde hiçbir siyasi partinin yer almaması gibi özellikleriyle dikkat çekmektedir.¹⁴

Seçimlerin tamamlanmasının ardından Meclis-i Umumi, 19 Mart 1877'de açılarak çalışmalarına başladı. Meclisin ilk işlerinden biri yeni bir seçim yasası hazırlamak oldu ancak 28 Haziran 1877'de Meclis-i Mebusan'ın dağılması nedeniyle bu tasarı yasalaşamadı.¹³ Aralık 1877'de toplanan ikinci meclisin de kısa süre görev yapmasının ardından kapanmasıyla Osmanlı Devleti'nde parlamenter sisteme 30 yıl kadar ara verildi.

8 Musa Çadırcı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin...*, s.267.

9 Musa Çadırcı, “Osmanlı Devrindeki Halk <<Oy>>...” s.26.

10 İlber Ortaylı, *Tanzimat Devrinde Mahalli İdareler...*, s.22-23; Fevzi Demir, *Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet Dönemi...*, s.13.

11 Fevzi Demir, *Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet Dönemi Meclis-i...*, s.31.

12 Fevzi Demir, *Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet...*, s.31.

13 Fevzi Demir, *Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet...*, s. 29-31; Bülent Tanör, *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, YKY, İstanbul 2002, s.152-153; Seçim yasası ve düzenlemeleri için ayrıca bkz. Kenan Olgun, “Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nda Ara Seçimler (1908-1912 Dönemi)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt XXVIII, Sayı 82, Mart 2012, Ankara 2012, s.3-6; Bekir Sıtkı Baykal, “I. Meşrutiyet'e Dair Belgeler”, *Bellekten*, Cilt XXIV, Sayı 96, Ankara 1960, s. 609-612; Kenan Olgun, “Türkiye'de Cumhuriyetin İlanından 1950'ye...”, s.5-7; Selda Kılıç, “1876 Meclis-i Mebusanı ve Seçim Hazırlıkları” *A.Ü.Osmanlı Tarihi Araştırma Merkezi Dergisi (OTAM)*, Sayı 30, Ankara 2011, s.28-30.

14 Fevzi Demir, *Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet...*, s.31; Tefik Çavdar, “*Müntehib-i Sani'den Seçmene*, V Yayınları, Ankara 1987, s.9.

Parlamentar hayat tecrübesinin ardından 24 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyetin ilanının ardından yeni bir seçim sürecine girildi. Daha önceki seçimlerde uygulanan Talimat-ı Muvakkata Kanun-ı Esası ile çelişmekte olduğundan ve yeni bir önerge hazırlamaya da zaman bulunmadığından seçimin hangi yöntemle yapılacağı önemli bir sorundu. Nihayet Meclis-i vükelanın 2 Ağustos 1908 tarihli toplantısında seçimin henüz yasalaşmamış olan "İttihat-ı Mebusan Kanunu Layihasına" göre yapılmasına karar verildi.¹⁵

1912 seçimi ise II. Meşrutiyetin ikinci genel ve ilk erken seçimi olması açısından önemlidir.¹⁶ Ayrıca Türk demokrasi tarihinde ilk kez birden fazla siyasal partinin iktidar için mücadele etmesi ve kazanmak için her yolu denemesi, bu seçimlerin olaylar ve yolsuzluklarıyla anılmasına neden olmuştur. Özellikle İttihatçıların seçimleri kazanmak için devlet olanaklarını kullanmaları hatta gerektiğinde zora başvurmaları nedeniyle 1912 seçimleri "Sopalı Seçimler" olarak adlandırılmıştır.¹⁷ 1876 Kanunî Esası'da Meclis-i Mebusan'ın çalışma süresi dört seneye sınırlanmıştır. 1909'da yapılan değişiklikle Meclisin yıl içinde çalışma süresi Kasım başından Mayıs sonu olarak belirlenmiştir. Meclisin Ekim 1912'ye kadar görev yapması gerekirken yaşanan siyasal olaylar seçimi Ocak 1912'de başlatmıştır.¹⁸

8 Ağustos 1909'da çıkartılan kanunla milli egemenliği güçlendirici, kişi hak ve özgürlüklerini koruyucu değişiklikler yapılmıştır.¹⁹ Bu kanun 1912 seçimlerinin daha düzenli gerçekleşmesini sağlamıştır. Ağustos 1909 tarihli "Cemiyetler Kanunu" ile anayasaya dernek kurma ve toplanma özgürlüğü konmuştu.²⁰ Seçim ortamını düzenleyen diğer bir yasa da Haziran 1909 tarihli İctimaat-ı Umumiye Kanunu'ydu. Bu dönemde yapılan bir başka düzenleme ise 16 Temmuz 1909 tarihli Matbuat ve Matbaalar Kanunudur.²¹ Seçim kanunu üzerinde yapılan düzenlemelerle seçimin biçimsel olarak daha sistemli gerçekleştirilmesinin amaçlanmasına karşın daha önce de belirtildiği gibi

15 Fevzi Demir, Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet..., s.50; Muzaffer Tepekaya, "1912 Osmanlı Meclisi Mebusan Seçimlerinde Saruhan (Manisa) Sancağı İttihat ve Terakki Fırkası Adayı Yusuf Ziya Bey ve Seçim Beyannamesi", *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, Cilt XIII, Sayı 27 (2013-Güz), s.36; Mehmet Ö Alkan, "Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de...", s. 50; İhsan Güneş, *Türk Parlamento Tarihi*, Cilt 1, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları No:14, Ankara 1997, s.243-244.

16 Fevzi Demir, Osmanlı Devleti'nde II Meşrutiyet..., s.164.

17 Fevzi Demir, Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet..., s.266; Fevzi Demir, "İzmir Sancağı'nda 1912 Meclis-i Mebusan Seçimleri", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmalar Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, İzmir 1991, s.157; Kenan Olgun, "Türkiye'de Cumhuriyetin İlanından 1950'ye...", s.7; Muzaffer Tepekaya, "1912 Osmanlı Meclisi Mebusan Seçimlerinde Saruhan...", s.3; Durdu Mehmet Burak, "Osmanlı Devleti'nde Jön Türk Hareketinin Başlaması ve Etkileri", *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, Sayı 14, Ankara 2003, s.310; Mehmet Ö Alkan, "Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de...", s. 50; Tark Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, Cilt 1, İletişim Yayınları, Ankara 1998, s.38;302.

18 Fevzi Demir, Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet..., s.164.

19 Fevzi Demir, Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet..., s.177; Durdu Mehmet Burak, "Osmanlı Devleti'nde Jön Türk Hareketinin...", s.306.

20 Ali Birinci, *Hürriyet ve İtilâf Fırkası II. Meşrutiyet Devrinde İttihat ve Terakki'ye Karşı Çıkanlar*, Dergah Yayınları, İstanbul 1990, s.24.

21 Fevzi Demir, Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet..., s. 177-179; Muzaffer Tepekaya, "1912 Osmanlı Meclisi Mebusan Seçimlerinde Saruhan...", s.34-35.

İttihat ve Terakki, muhaliflerin kazanmaması için her türlü çareye başvurmuştur.²²

Seçim işlemleri de 1908'de uygulanan İntihab-ı Mebusan Kanunu'na göre yapılmıştır. Seçim yasasına göre işlemlerin oldukça uzun süreceği öngörüldüğünden Dâhiliye Nezareti'nce 23 Nisan 1912'de birçok seçim dairesine "...defatir-i esasiye hakkında muayyen olan müddetlerin tenzili hakkında..." bir talimat gönderilmiştir. F. Demir, İmparatorluk genelinde seçim takvimini 21 Ocak'tan itibaren Şubat ayı boyunca listelerin hazırlanması, Mart ortalarından itibaren ise müntehib-i sâni seçimlerinin yapılması şeklinde vermektedir.²³ Mebus seçimlerinde adayların tespitinin iki şekilde olduğu görülmektedir. İlkinde kişi adaylığını doğrudan kendisi ilan edebildiği gibi halk tarafından da aday gösterilebilmekteydi. İkincisinde ise siyasi partiler ya kendi adayını ya da kişiler ben şu partiden adayım diyerek adaylarını açıklamaktaydılar.²⁴

1912 Seçimlerinde Serfice Sancağı Mebus Adayı Kayalarlı Yusuf Efendizâde Muhammed Tahir ve Beyannamesi

Bugünkü Yunanistan'ın kuzeybatısında bulunan ve Sultan Murat döneminde Osmanlı hakimiyetine geçen Serfice²⁵ Rumeli Vilayeti'nin Paşa Sancağı olmuştur.²⁶ 1839'da Manastır Vilayeti'ne bağlanmış²⁷ ve dönem içinde idari değişikliklere uğramıştır.²⁸ Çalışmamıza konu olan 1912 seçimleri sırasında Manastır Vilayeti'nin sancağı konumundadır.²⁹

Yusuf Efendizade Muhammed Tahir'in hayatı ve kişiliği hakkında ayrıntılı bilgilere ulaşılamamıştır. Hazırlanmış olduğu seçim beyannamesine göre Serfice Sancağı'nın Kayalar Kasabası'nda doğmuştur. Eğitimine Naslıç'de başlamıştır. İbtidai ve rüştiye eğitimini Kayalar'da tamamlamıştır. İstanbul Fatih Camiinde Arapça dersi almıştır. Arapça eğitimine hukuk mektebi ve darü'l-fünunda devam etmiştir.³⁰

22 Feroz Ahmad-Dankwart A.Rustow, "İkinci Meşrutiyet Döneminde Meclisler:1908-1918", *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi (4-5)*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1976, s.245.

23 Fevzi Demir, *Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet...*, s.180-182.

24 Bülent Akkaya, "Erciyes Gazetesine göre Kayseri'deki 1912 Meclis-i Mebusan Seçimleri", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 9/4 Spring, Ankara 2014, s.19.

25 Mehmet Tevfik, *Manastır Vilayeti'nin Tarihçesi*, Beynelminel Ticaret Matbaası, Manastır 1327, s.99.

26 Paşa Sancağı için bkz. İbrahim Sezgin, "Paşa Livası Maddesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 34, TDV Yayınları, İstanbul 2007, s.183-184.

27 H. Baha Öztunç, *Manastır Tanzimat Döneminde Bir Rumeli Şehri (1839-1876)*, Kitabevi, İstanbul 2020, s.30.

28 Serfice'nin idari yapıdaki değişimi için bkz. Mucize Ünlü Sarı, *Manastır Vilayeti'nin İdari ve Sosyal Yapısı*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Samsun 1996, s.60-61; Mucize Ünlü, "İdari ve Sosyal Yönleriyle Manastır Vilayeti", *Balkanlar'da Bıraktıklarımız*, Samsun Mübadele ve Balkan Türk Kültürü Araştırmaları Derneği Kültür Yayınları, Samsun 2009, s.23.

29 Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları (Alfabetik Sırayla)*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Yayın Nu:21, Ankara 2006, s.442; Ela Özkan, *19. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin İdari Taksimatı (1839-1914)*, Hiper Yayın, İstanbul 2020, s.203;275.

30 Umum Serfice Sancağı Ahalisine Beynamedir, Matbaa'-i Hukukiye: Bab-ı ali Ebu's-su'ud Cad-

1. Beyannamenin Fiziksel Özellikleri

1912 seçimlerine Serfice Mebus adayı olarak katılan Muhammed Tahir'in iki bölümden ve 62 sayfadan oluşan bir seçim beyannamesi yayınlamıştır. Beyannamenin ilk bölümde Osmanlı Devleti'nin yönetim anlayışındaki değişimleri ve bunların nedenlerini anlatmıştır. Ayrıca Serfice sancağı özelinden Müslüman ve gayrimüslim seçmeninin seçime karşı tutumlarını değerlendirmiştir. Serfice Sancağının çözüm bekleyen sorunlarının tespitini ve kısmen çözüm önerilerini de ilk bölümde yapmıştır. Mebusun görev tanımı ve sorumluklarını sıklıkla 1908 dönemi mebus adaylarına gönderme yaparak aktarmıştır. Beyannamenin ikinci bölümüne “nasıl mebus intihab edelim” sorusuyla açtığı başlıkla mebus adayının taşıması gereken özellikleri vermiştir. Kendisinin neden seçilmesi gerektiğini de belirlediği nitelikler çerçevesinde açıklamıştır.

Söz konusu beyanname, İstanbul'da Ebusuud Caddesi 19 numarada bulunan Matbaa-i Hukukiye'de 1327(Rumi)'de Türkçe olarak bastırılmıştır. Beyannamenin son kısmında programın seçim bölgesindeki Rum seçmenlerin de okuyabilmesi için Rumca olarak da basılmasının planlandığı ancak zaman darlığından gerçekleştirilemediği ifade edilmiştir.

2. Muhammed Tahir'in Osmanlı Devleti'ne Dair Tespitleri

Muhammed Tahir, beyannamenin ilk bölümünde aday olduğu Serfice Sancağı özelinde Osmanlı Devleti'nin yönetimi ve yönetimdeki değişimleri değerlendirmiştir. Bu anlamda ilk olarak Osmanlı Devleti'nin güçlü olduğu dönemleri ele almıştır. Burada Osmanlı devlet ideolojisinin temeli olan adalet kavramına değinmiştir. Hakkaniyet çemberini anımsatan açıklamalarda bulunmuştur.³¹ Padişah ve halk arasındaki ilişkiyi baba ve evlat arasındaki ilişkiye benzetmiş, bu ilişkinin temeline sevgi, sadakat ve hayranlığı oturtmuştur.³²

Daha sonra ise devletin içine düştüğü kötü durumu, “Ya nasıl oldu da sonraları bu hallere düştük? Ya nasıl oldu da gülerken ağladık, yükseklerdeyken kara topraklarda süründük? Ya nasıl oldu da ne şanın, ne kılıcın, ne adaletin hiç biricigi kalmadı? Ya nasıl oldu da hükmederken kul, esir olduk? Ellerimize üzerleri ayet-el kürsi yazılı kılıçlarımızı yerine kanlı gözyaşlarımızı silmek için kara çevreler geldi? Adaleti biz icat etmiş iken, adaletsizliğimize düşmanlar güldü? Evet, nasıl? Hep belalar bu kara geceler, bu kanlı günler niçin başlarımıza musallat oldu?” şeklinde sorularla açmış ve söz konusu durumun nedenlerini sıralamaya başlamıştır. Muhammed Tahir'e göre üç etken yüzünden Osmanlı Devleti eski gücünü kaybetmiştir. Bunlar, (1)gurur ve tembellik, (2) kara cahillik, (3) geçimsizlik/nifaktır. Gurur ve tembelliği, imparatorluğun güçlü olduğu dönemden sonra gelen birinci kuşağın babalarının başarılarıyla gururlanıp övünmeleri ve

desinde Numara (19) 1327, s.44.

31 Hakkaniyet Çemberi için bkz. Bülent Tanör, *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, s.26.

32 Beyanname, s.4.

daha iyisini yapmak için çaba göstermemeleri şeklinde açıklamış. “Şanım var dedi param var dedi rahatım yerinde dedi. Çalışmak, ceddin gibi çalışmak neme gerek!” sözleriyle ifade etmiştir. Ona göre devlet büyüklerinin bu şekilde düşünüp hareket etmeleri sermayeyi tüketmiş, devletin yönetimini zayıflatmış ve düşmanın sınır boylarına kadar gelmesine neden olmuştur. Bu çıkarım Stanford J. Shaw’un Osmanlı sisteminin büyük ölçüde padişahın kişiliğine bağladığı ve padişahların yönetme arzusu veya yeteneğinin olmadığı durumlarda sistemin bozulması ve dağılmasının gerçekleşmesi tespitiyle³³ örtüşmektedir. İkinci neden olarak sunduğu cahilliği de gurur ve tembelliğe bağlamıştır. Geçmiş dönemlerde büyük masraflarla kurulan mektep ve medreselere gerekli özenin gösterilmediğini buna karşılık düşmanların eğitim kurumlarına önem vererek yükseldiğini vurgulamış ve durumu, Hz. Ali’nin “beşikten mezara kadar ilim öğrenin” sözünden hareketle “beşikten mezara kadar cahil kalınma” olarak özetlemektedir. Gurur, tembellik ve cehaletten kaynaklanan geçimsizliklerin başladığı, insanların birbirlerinin kusurlarıyla ilgilenmesi yüzünden milletin karışıklık ve perişanlık içine düştüğünü ifade etmiştir.

Osmanlı Devleti’nin güç kaybına uğramasını sadece içsel nedenlere bağlamamış ayrıca dışsal etkilere de değinmiştir. Muhammed Tahir bu konuda “Biz birbirimizle boğuşurken onlar birbirine kardeş gibi sarıldılar. Bizlerden her gün binlerce baba yiğit gayb olurken onlar yeni yeni evlatlar yetiştirdiler” tespitinde bulunmuştur.³⁴

Muhammed Tahir Osmanlı Devleti’nde III. Selim dönemiyle başlayan yenileşme hareketlerine de değinmiştir. Söz konusu dönemde gerçekleşen değişimlerin devletin geleceği açısından oldukça önemli olduğunu düşünmektedir.³⁵ III. Selim’i Osmanlı Devleti’ni içinde bulunduğu durumdan kurtaracak birkaç devlet adamı arasında saymakta ve onun tahtan indirilmesine neden olan Kabakçı Mustafa olayını devleti çukurun kenarına itmesi şeklinde yorumlamaktadır.³⁶ Sultan V. Murad’ın vatanı ve milleti kurtarma girişiminde bulunduğunu ancak cehalet, nifak ve haset yüzünden 93 gün sonra tahtan ayrıldığına öne sürmektedir.³⁷

Sultan II. Abdülhamit’e şiddetle karşı olduğu anlaşılmaktadır. Bu duygu ona V. Murat gibi silik bir şahsiyeti milleti kurtarıcısı olarak nitelendirmesine yol açmaktadır. Bu yüzden V. Murat’ın yerine tahta geçen II. Abdülhamit’in izlediği politikayı şiddetle eleştirmiştir. Onun döneminden “İşte en fena, en kara ve en tehlikeli günlerimiz bu günler idi. Artık en başından en aşağısına kadar hükümet dahi başka bir yol, dikenli bir yol tutmuş gidiyordu. Bir tarafta millet ağlıyor diğer taraftan büyükler ağlatıyordu” ifadeleriyle söz etmiştir. Onun döneminde halkın unutulmayacak anılar yaşadığını belirtmiştir. Serfice’de hak arayanların yaşadığı karşılaştıkları güçlüklerden bahsetmiştir. Muhammed Tahir’e göre o dönemde Müslümanlar ve gayrimüslimler arasında yaşanan gerginliklere de devlet

33 Stanford J. Shaw, *Eski ve Yeni Arasında Sultan III. Selim Yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu*, (Çev.Hür Güldü), Kapı Yayınları, İstanbul 2008, s. 4.

34 Beyanname, s.3-8.

35 Beyanname, s. 9

36 Bu tespit Bülent Tanör’ün de vurguladığı III. Selim dönemini olumlu bir başlangıç ve Kabakçı Mustafa olayının da gerici bir eylem olarak nitelendirenlerle örtüşmektedir. Bülent Tanör, *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, s.40.

37 Beyanname, s.9.

görevlilerinin neden olduğunu öne sürmüş ve bu durumu fenalığın, perişanlığın son aşaması olarak nitelendirmiştir. II. Abdülhamit'i şiddetle eleştirirken İttihat ve Terakki Cemiyetinden övgüyle söz etmiştir. Ülkenin içinde bulunduğu koşullarda yıllardır gizli gizli çalışan din için, vatan için canlarını feda etmeye Kuran'a el basarak yemin eden bir kuvvetin oluştuğu cemiyet olarak tanımlamıştır. Cemiyetin silahlı mücadelesini de Allah'a sığınarak bütün hastalıklara karşı silaha sarılma şeklinde meşrulaştırmıştır.³⁸

Muhammed Tahir, beyannamede devlet yönetim sistemini de tanımlar. Öncelikle devlet yönetim sisteminde yer alan meclis-i mebusan, hükümet ve ayan meclisinin ne olduğunu açıklar. Ona göre meclis-i mebusan bir kanun meclisidir. Meclis kanun yapar ve yapılan kanunların uygulanıp uygulanmadığını denetler. Ayrıca meclis vatanın milletin istediklerinin yer bulup bulmadığını da kontrol eder. Hükümetin görevini de yapılan düzenlemeleri kanunları icra etmek olarak verir. Ayan Meclisinin sorumluluklarını kanunlar yapılırken çeşitli konularda dikkat ve yardım etmek, gereken yerlerde bildikleri varsa onu göstermek olarak aktarır. Devlet idaresinin bu üç kurumun elindedir. Ancak bunların başında bir idare daha gerekir. Bu sistemde o işlevi padişah ve halife'nin yerine getirdiğini vurgular. Padişahın bu konudaki statüsünü şu sözlerle verir: "Padişahımız bunların başında, devlet saati ayar iden bir mukaddes reistir." Ayrıca "Hukuk-u mukadeses-i tevsii" de padişahın sistem içinde dengenin, eşitliğin, adaletin koruyuculuğuna dikkat çeker. Mebusun bu noktadaki misyonu da sahip olan hak ve yetkileri belirleyip korumaktır.³⁹

Muhammed Tahir'in beyannamesinde akıcı bir dil, benzetme ve çıkarımlarda akılcı bir yaklaşımın yanı sıra inancın da etkisi hissedilmektedir. Nitekim II. Meşrutiyetin yaşanan kötü sürecin "gayretullaha dokunması"na bağlamıştır. Kanun-ı Esasiyi, vatanın birliğinin korunması ve milletin adaleti, eşitliği ve rahatlığı için yapıldığını vurgulamıştır.⁴⁰

3. Muhammed Tahir'in Beyannamesinde Seçim

Muhammed Tahir beyannamede seçim kavramına ve seçimin tarihsel sürecine yer vermemiş ancak seçim uygulamasında seçmen ve mebus adayına dair telkinlerde bulunmuştur. Ayrıca 1908 seçimlerinden hareketle seçim uygulamalarındaki eksiklikleri dile getirmiştir. Bu anlamda 1908 seçimlerinde İntihab-ı Mebusan Kanunu'nun uygulanması sırasında yaşanan sorunları aktarmıştır. Birinci seçmen olmanın şartlarından biri olan "az veya çok doğrudan devlete vergi vermek" maddesinin belirsizliğini⁴¹ ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Söz konusu maddede geçen vergi kelimesinin ev veya tarla vergisini kapsadığını ancak bazı Müslüman halkın babaları yaşadığı için mal dağılımı yapılmadığından tapularını alamadıkları için müntehib-i evvel olarak oy kullanamadıklarını vurgulamıştır. Bu duruma oy kullanmak için tapunun şart olmadığını

38 Beyanname, s.10-12.

39 Beyanname, s.49-51.

40 Beyanname, s.10-12.

41 Fevzi Demir, Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet..., s.58.

tarik bedelinin de bir vergi olduğunu söyleyerek açıklık getirmiştir. Beynamede yaptığı bu açıklama Tahir'in gündemi yakından takip ettiği anayasa ve seçim uygulamalarına hakim olduğunu göstermektedir. Nitekim 1912 seçiminde 1908 seçiminde olduğu gibi Tahir'in de belirttiği seçmen olabilmenin koşulu az çok vergi vermek ifadesindeki belirsizlik Dahiliye Nezareti'nin "tarik bedel-i nakdisini" verenlerinde oy kullanabileceklerini belirtmesi üzerine kalkmıştır.⁴² Yine seçmen olabilmek gereğinden biri olan hakkında hüküm bulunmaması şartını II. Abdülhamit dönemine gönderme yaparak devrin gereği olarak birçok insanın mahkemece cezalandırılması nedeniyle eleştirmektedir.⁴³

Seçime dair yapılan vurgu Müslüman halkın bilinçlendirilmesidir. Buradaki amaç Müslüman halkın temsili gibi görünse de girilen seçim mücadelesini Muhammed Tahir'in kazanması için halkı ikna çabası gibi görünmektedir. Seçim sisteminin iki dereceli olduğunu vurgulayarak oy kullanırken belirli adaylar üzerine yoğunlaşılması gerektiğini belirtir.⁴⁴

Muhammed Tahir, Serfice özelinden hareketle Osmanlı'da yapılan mebus seçimlerine dair değerlendirmelerini 1908 seçimlerini baz alarak yapmıştır. Aynı dönemde farklı bölgeler için hazırlanan seçim beyannamelerinde rastlanmayan 1908 seçimlerine gönderme Muhammed Tahir'in beyannamesinde sıkça dile getirilmiştir.⁴⁵ Söz konusu seçimlerde Serfice'de Müslüman ve Türk mebusun çıkarılmasından yakınmıştır ve nedeni de seçim çalışmalarına gereken önemin verilmemesine bağlamıştır. Halkın bu duyarsızlığını da II. Abdülhamit'e yüklemiş ve onun döneminde baskı altında tutulan Müslümanların haklarını aramadıklarını öne sürmüştür.

Muhammed Tahir beynamede yine 1908 seçimlerinden hareketle Müslüman ve gayrimüslim seçmenin seçime yaklaşımını satır aralarında değerlendirmiştir. Bu anlamda Müslüman halkın seçime önem vermemesi ve nedenlerini değerlendirirken gayrimüslim adayların neden ve nasıl başarılı olduklarını açıklamıştır.

Müslüman halkın seçime önem vermediğinin ispatı olarak gördüğü olaylar şu şekilde özetlenebilir: hatır için oy kullanılması, kütük defterlerinde isimleri olmayanların haklarını aramamaları, mebus seçimine karşı duyarsızlık.⁴⁶ Beynamede Müslüman seçmene yönelik sadece tespitle bulunulmuş seçmenin oyunu kullanırken nasıl

42 1908 seçimlerinde olduğu gibi, seçimlerin yapıldığı sırasında gerek seçim yasasındaki belirsizliklerden ve gerekse diğer sorunlardan kaynaklanan birçok güçlük karşılıklıdır. Bu sorunların çözümü için sık sık Dahiliye Nezaretine başvurulmuştur. Bu sorunlardan biri, seçim yasasında seçmenlik koşulları arasında yer alan "az çok vergi vermek" koşulunun nasıl yorumlanacağıydı. Dahiliye Nezareti yalnız "tarik bedel-i nakdisini" verenlerin de seçmen olabileceğini duyurmuştu. Buna göre emlak, temettü, aşar, ağnam ve tarik bedeli gibi vergilerden birini ödeyenler diğer koşulları da taşıdıkları takdirde seçmen olabileceklerdi." Fevzi Demir, *Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet...*, s.184.

43 Beyanname, s.13-14.

44 Beyanname, s.55-59.

45 Bkz. Muzaffer Tepekaya, "1912 Osmanlı Meclisi Mebusan Seçimlerinde Saruhan..."; Salih Tunç, "1912 Seçimlerinde Musevi Cemaat'inden İttihatçı Mebus Adayı Salih B. Gürcü ve Seçim Beyannamesi", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt XXVIII, Sayı 2, 2013, s.549-585.

46 Beyanname, s.13-14.

düşünmesi ve davranması gerektiği konusunda telkinlerde de bulunmuştur. Örneğin hatır için oy kullanılması tespitinde halkın bu tutumunun yanlış olduğunu vurgulamış ve hangi adaya neden oy vermesi gerektiğini ifade ederken aday olan şahsı beğenmeyenlerin veya onunla dargın olanların bulunabileceğini ancak bu durumun kişiselleştirilmemesi gerektiğinin, ufak tefek anlaşmazlıkların bu seçimde göz ardı edilmesinin altını çizmiştir.⁴⁷

Gayrimüslimlerin ise seçime katılabilmek için harcadıkları çabaları ve seçime yönelik haksız uygulamalarına dikkat çekmiştir. Örneğin Gayrimüslimlerin seçime katılabilmek için üzerinde mal olmayanlara geçici bir süre birer domuz verdiklerinin⁴⁸, seçmen olabilmek için yaş koşulunu karşılamayan, Osmanlı tebaasından olmayanların seçmen olduğunu hatta hayatta olmayanların adına bile oy kullanıldığını belirtmiştir.⁴⁹

Muhammed Tahir beyannamede Müslüman halkın mutlaka mebus çıkarması gerekliliğini ifade ederken yaptığı ötekileştirmenin farkındadır. Bu duruma gelebilecek tepkileri de söz konusu beyannamede “Canım ötekiler de bu tebaadan değil mi? Onlar da vatandaşımız bulunmuyor mu? Varsın senden gideceğine ondan gitsin. Maksat iş değil mi?” gibi sorularla dile getirerek kendi düşüncesinin doğruluğunu savunmuştur. Bunu da sorduğu sorulara yanıt vererek yapmıştır. İlk soruyu şu şekilde açıklamıştır: Müslümanların mebus seçme hakkı vardır ve nüfus yoğunlukları doğrultusunda bir hatta iki mebus çıkarma durumları söz konusudur. Bunun kendileri için bir hak olduğunu ve bu noktada haklarını aramazlarsa “haklarını fazla fazla arayanları alıştırmış” olacaklarının altını çizmiştir. İkinci soruya yani “Varsın senden gideceğine ondan gitsin. Maksat iş değil mi?” sorusuna Muhammed Tahir, 1908 seçimlerinde Serfice mebusu seçilenlerin icraatlarını değerlendirerek yanıtlamıştır. Mebusların ayrılıkçı söylemlerinden rahatsızlığını dile getirmiştir. Ona göre geçen dört sene içerisinde bu mebusların hükümeti yıkmak, iş gördürmemek ve görülmek istenen işleri bozmak için millet meclisi kürsüsünden haykırmışlar, yine bütün vatanın selameti ve rahatı için çalışmak yerine memleketin en ufak bir sorununu dünyalar kadar göstermişler buna karşın düşmanların tecavüzlerini haklı gösterecek hareketlerde bulunmuşlardır.⁵⁰ Bu nedenle de seçilen mebusların seçim bölgesi için ne yaptıklarını ahalinin sorgulaması gerekmektedir. Mebusların para kazanma hırsı ve mebusluk sıfatının halkta uyandırdığı saygıdan yararlanarak kendi çıkarlarına yönelik çalışmalarına vurgu yapmıştır.⁵¹ Bu noktada hükümetin işlerliği üzerindeki gücün meclis-i mebusan olduğunu, mebusların milletin hakkını korumayan hükümetten hesap sormaları gerektiğini vurgulamıştır. Bu durumu da şu ifadelerle özetler kötü bir hükümet düşer, cezalandırılır bunun karşısında milleti temsil eden meclis de mert ve çalışkan olmalıdır.⁵²

Muhammed Tahir, beyannamesinde bölgesel karşılaştırmalarla mebusların yetersizliğinin genel bir problem olmadığını bu durumun Serfice Sancağı mebuslarına özgü olduğunu satır aralarında vermektedir.⁵³

47 Beyanname, s.15-16.

48 Beyanname, s.13-14.

49 Beyanname, s.15-16.

50 Beyanname, s.16-17.

51 Beyanname, s.17-19.

52 Beyanname, s.17-19.

53 Beyanname, s.20.

Muhammed Tahir'in beyanname de sıkça yakındığı 1908 Meclisi'nde Serfice Mebusları Hariş Vamvaka Efendi ve Yorgo Boşo Efendidir.⁵⁴ Meclis-i Mebusan zabıt cerideleri incelendiğinde her iki mebusunda mecliste oldukça aktif oldukları görülmektedir. Tespit edebildiğimiz kadarıyla 200'ün üzerinde söz almışlardır. Nitekim Yorgo Boşo Efendi'nin Meclis'i Mebusanın açılmasından sonra verilen ilk gensoru için yaptığı açıklamalar dikkat çekicidir. Nitekim A. Özçelik, Yorgo Boşo Efendi'nin sözleriyle başlayan meclis konuşmalarını Osmanlı topraklarıyla ilgili önemli konuda Müslüman ve gayrimüslim mebuslar arasında yaşanan ilk anlaşmazlık olarak değerlendirmektedir.⁵⁵

Muhammed Tahir'e göre seçmenin temsilci olarak seçtiği adaya önem göstermesi gerekmektedir. Çünkü yönetim sistemi kanun-ı esastır ve bu sistemde hakim ve sahip olan önce Allah sonra millettir.⁵⁶

Mebus seçiminin önemini vurgulamak için Meclis-i Mebusan'da yer alan mebusları eleştirmiştir. Mebusların duyarsızlığından kendi çıkarlarını ön planda tutmasından kendi aralarındaki çıkar çatışmalarından yakınmıştır. Mebusların bu tutumu tüm ülkeyi olumsuz etkilemiş ve bu olumsuzluklar yüzünden padişah meclisi dağıtmıştır.⁵⁷

Muhammed Tahir beyannamenin ikinci bölümünde “Nasıl mebus intihab idelim?” sorusunu yanıtlayarak mebus adayının taşıması gereken özellikleri vermektedir.⁵⁸ Ona göre mebus olacak kişi mert ve namuslu, dinç ve sağlam olmalı vatanını sevmeli, yüz karartıcı suçu bulunmamalıdır. Ayrıca ufku geniş olmalı gelişmeleri takip etmeli, kalemi ve hitabeti güçlü olmalıdır. Seçim bölgesinde tanınmalıdır. Tanınır olmanın çerçevesini de çizmektedir: hemşehrileri tarafından kimdir nedir neyin nesidir denilmekten ise bu adam bizim falandır denmelidir.⁵⁹

Mebus olacak kişide bulunması gereken özellikleri verdikten sonra şu ifadelerle adaylığını açıklar:

“İşte ben, kendi hesabıma şu beyannameyi yazıp sizlere dağıtarak ve her şeyi anlatarak (Serfice livası mebusluğu için namzetliğimi koyuyorum.) Yani en büyüğünüzden en küçüğünüze kadar, hepimize diyorum ki:

Ben Serfice livası namına mebus çıkmak istiyorum ve sizlere kendimi göstererek teklif ediyorum: Beni intihab idiniz!”⁶⁰

Adaylığını açıkladıktan sonra mebus olacak kişide bulunması gereken özellikleri kendisinin ne kadar doğru bir aday olduğunu vurgulamak için tek tek kendi üzerinden açıklar. Örneğin birinci madde yer alan mebus olacak kişinin mert ve namuslu olmalıdır

54 Hariş Vamvaka Efendi dönem içinde ölen Koço Drizi Efendi yerine seçilmiştir. İhsan Güneş, *Türk Parlamento Tarihi*, Cilt II, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları No:15, Ankara 1997, s.34.

55 Ayfer Özçelik, *Sahibini Arayan Meşrutiyet*, Tez Yayınları, İstanbul 2001, s.20-21.

56 Beyanname, s.34-35.

57 Meclisin kapatılması ile ilgili bilgiler için bkz. İhsan Güneş, *Türk Parlamento Tarihi*, c.1, s.219-222.

58 Beyanname, s.34-35.

59 Beyanname, s.35-38.

60 Beyanname, s.38.

ilkelerini şu ifadelerle verir:

“...Livamızın Kayalar kasabasında dünyaya geldiğim günden bu güne kadar cenab-ı hak ve feyyaz-mutlak hazretlerine bin kere hamd-u senalar olsun ki bi’l-cümle vatandaşlarımın gerek huzurunda gerek gıyabında mertliğe, ırza, haysiyete, doğruluğa, namusa, uygunsuz gelen en küçük bir harekette zerre kadar bulunmadım. Bir Serficeci olduğumu ve böyle bir Sefice evladı bulunduğumu her zaman iftiharla söylerim. Eminim ki bunu, benden evvel siz hemşerilerim tasdik eylersiniz. Zaten edna bir macera sahibi bulunsa idim, sizlerin de pek ala malumlarıdır ki bugün çıkıp da, karşılarınız da ne bunları yazmağa, ne söylemeğe ne de öyle bir teklifte bulunmağa cesaret edemezdim.”⁶¹

Muhammed Tahir, beyannamesinde neden seçilmesi gerektiğini açıklarken yine tekrara düşer daha önce bir adayda bulunması gereken özellikleri verdiği açıklamaları sorulara dökerek aktarır:

“Fakat şurasını dikkat gözüne almalıdır ki memleketinizde böyle teklif de bulunacakların kimler olduklarını iyice bilmek lazımdır. Sefice Sancağından namzetliğini koyacak herhangi bir vatandaşımızı gördüğünüz, işittiğiniz zaman evvela bu zat kimdir kimin nesidir? Şimdiye kadar nerede idi? Ne iş yapardı? Bugüne kadar sefice için gerek şahsi gerek umumi zerre kadar bir hizmeti görmüş müdür? Kendi herkesçe nasıl tanınmıştır? İyi midir, fena mıdır? Mazisi nasıl geçmiştir? Hamiyet, vatanperverlik, fedakârlık, çalışkanlık gibi cenab-ı hakkın manevi sermayelerinden onda ne kadar mevcuttur. Bi’l-hassa namuslu mudur? Fukaraya, köylüye, acizlere ne yolda muamele etmiştir? Malumatı, mevki nicedir velhasıl bir mahlûk için evvela insanlığa lazım olan sermayelerle, mebusluğa iktiza iden sermayeye malik midir? İşte hep bunları sormalı, araştırmalı, teraziye koymalı ve ondan sonra hareket etmelisiniz. Yoksa öyle birden bire intihab edivermekle ne kendinize ve ne de vatanınıza hiçbir menfaat getirmiş olmazsınız. Bugün vatan merd, namuslu, malumatlı ve çalışkan mebuslara muhtaçtır. Başımızda bozuk düzen idareler, tehlikeli düşmanlar, her gün yeni yeni ve kanlı vakalar, köyümüzde fakirlikler, kasabamızda geçimsizlikler, çiftimizde çubuğumuzda perişanlıklar dururken kalkıp da kimin nesi olduğu bilinmeyen veya bilinip de şu beyan ettiğim ihtiyaçat-ı zaruriyenizi yaptıramayacak olan bir kimseyi mebus intihab itmek kadar gafflet olamaz...”⁶²

Mebus olmak için doğru kişi olduğunu anlatır. Burada da en çok vurguladığı şey dürüst, vicdanlı ve topluma karşı işlenmiş bir suçunun olmamasıdır. Seçildiği takdirde herkesin derdiyle tek tek ilgileneceğine bunun için elinden gelen her şeyi yapacağını dile getirir.

Beyannamesinin dikkatle okunmasını okuma bilmeyenlere de okuyup anlatılması gerektiğini vurgulamaktadır ve şu sözlerle beyannameyi bitirmektedir:

“Ta ki mülk ve millet namına iktiza iden ihtiyaçlar husul, istekler vücut bulsun. Artık atalet ve uyku devri geçti hemşeriler! Şimdiden sonra çalışmak uğraşmak, hem gece gündüz çalışıp uğraşmak bu millete farz oldu etrafımızı, içimizi dışımızı düşman sarmış, gafflet her tarafımıza bürümüş, fakr ve sefalet çökmüş... Haydi biraz kımlıdayarak onları söküp atalım cenab-ı hak adın mutlakdır, rahim-i azamdır. Elbette bunun sonu iyi olacak. Elbette bizim de yüzümüz gülecek,

61 Beyanname, s.39.

62 Beyanname, s.53-54.

günlerimiz”.⁶³

Muhammed Tahir, beyannamede iki bölümde de mebus adayının taşıması gereken özellikleri vermiştir. Ona göre aday namuslu, hamiyetli, çalışkan olmalı ayrıca memleketi, devleti, hemşerileri için canla başla çalışmalıdır.⁶⁴ Manisa adayı Yusuf Ziya Bey'in seçim beyannamesinde de adayların taşıması gereken özellikler de benzer vurgular dikkati çekmektedir.⁶⁵

4. Muhammed Tahir'in Beyannamesine Göre Serfice Sancağının Sorunları

Muhammed Tahir, seçim ve mebuslarla ilgili açıklamaların dışında sancağın kendince belirlediği problemlerine de değinmiş ve bu sorunların nasıl çözüleceğine dair açıklamalarda bulunmuştur.

Beyannamede su problemi önemli bir sorun olarak nitelendirilmiş ve Sefice Sancağı'nda su problemi yaşayan yerler Kayalar Oba (Kale Oba) civarındaki köyler, Dedeler, Turgutlar, Köşeler, Üskübler, Şahinler, diğer Köşeler, Sofular, Çobanlı, İshaklar, Işıklar köyleri ile Kırçova olarak belirtilmiştir. Su sorununun devam etmesini mebusların ilgisizliğine bağlayan Muhammed Tahir çözümün Ahd Oba (Ahmed Oba) değirmeninden akan suyun köylere getirilmesiyle ve akan çayın eski yatağına çevrilmesiyle giderileceğini belirtmektedir. Yine su problemi yaşayan tek yerin Sefice olmadığını ancak diğer vilayetlerin mebuslarının bölgelerindeki sorununu hükümetten aldıkları ödeneklerle çözdüklerini dile getirmektedir.⁶⁶

Sancağın tek sorunu su meselesi değildir bunun yanı sıra orman, koru ve mera problemleri de çözüm beklemektedir. Muhammed Tahir bu sorunların insanlar arasında ayrılıklar, kavgalar ortaya çıkardığını somut örneklerle ortaya koymuştur. Köylülerin karşılaştıkları problemlerin çözümünün mebusların en önemli görevi olduğunu bir kez daha dile getirmiştir.⁶⁷

Beyannamede halkın güvenliği konusuna da değinmiştir. Sefice Sancağı'nda asayişin tam olarak sağlanabilmesi için yeterli miktarda jandarma istihdamının olmadığını, mevcut karakolhanelerin kapalı olduğunu ifade etmiştir. Ona göre Mebus olacak kişi kapalı karakolhaneleri açmalı, jandarma ihtiyacı karşılayacak miktarda olmalı, karakolhaneler arasında iletişim sağlanmalı ve jandarma kesinlikle halkın hukukunu muhafaza ve canını himaye etmesi için gerekli çalışmaları yapmalıdır.⁶⁸

Halktan alınan vergileri de sorunlar içinde ele almıştır. Aşar vergisinin Osmanlı

63 Beyanname, s.61-62.

64 Beyanname, s.15-16.

65 Muzaffer Tepekaya, “1912 Osmanlı Meclisi Mebusan Seçimlerinde Saruhan...”, s. 43.

66 Beyanname, s.21-22.

67 Beyanname, s.23-24.

68 Beyanname, s.25.

halkı için yük olduğunu vurgulamıştır. Ona göre aşar yüzünden perişan halk bir de rejinin baskı ve zulümlerine maruz kalmıştır. Tütün ziraatının halkı zarara sokmayacak şekilde çoğaltılması ve diğer yolsuzlukların giderilmesi üreticiyi rahatlatacak ve bu durum devlete de yansiyacaktır.⁶⁹

Ulaşımında önemli olan yolların bakımı ihmal edilmiştir. Özellikle Surviç'ten başlayıp Kayalar- Kozane ve Alasonya'ya ulaşan yolun gerek devletçe ve gerekse ticari açıdan öneminin unutulmaması gerektiğini belirtmiştir. Bu yol için halk yıllarca para vermiş, hapisler de yatmış, esir gibi hizmet etmiş olmasına rağmen yolların durumu kötüdür. Bu konuda da vekillerin duyarsızlığını dile getirmiştir.⁷⁰

Muhammed Tahir eğitime yönelik eleştirilerini de Serfice Sancağı özelinden genelleştirerek yapmıştır. Ona göre eğitim toplumların en önemli konularından biridir. Eğitim konusunda yapılması gerekenleri şu şekilde sıralamıştır: Küçük mekteplerin oluşturulmasından çok vilayet merkezlerinde olduğu gibi yedi senelik bir idadi mektebi, rüştiyelerin oluşturulması, var olanların ıslahı ve her karyede yeni sistemde köy mektepleri yapılması. Ayrıca medreselerin eğitimdeki önemini vurgulamış ve medreselere gereken önemin verilmemesinden var olanların da bakımsızlığından yakınmıştır. İdadilerin ve rüştiyenin de öğrenci yetiştirmek için değil salnamelere yazmak için olduğunu belirtmiştir. İptidai ve mahalle mekteplerinin de oldukça kötü durumda olduğunu belirterek eğitimcilerin yetersizliğini dile getirmiştir. Eğitim alanında yaptığı tespitlerden biri de bu dönemde eğitimin bir lüks olduğu vurgusudur. Bunun en önemli dayanağı olarak da idadiyi bitirdikten sonra darü'l-fünuna girebilmek için alınması gereken iki yıllık eğitimin sadece vilayet merkezi veya İstanbul'da verilmesini göstermiştir. Görüldüğü gibi Muhammed Tahir eğitimin yaygınlaşması gerektiğine inanmaktadır. Eğitim alanında yaygınlaşmanın yanı sıra yapılabilecek düzenlemeler anlamında Rumların okullaşmadaki başarısını örnek göstermiş onların temel aldığı eğitim sisteminin doğruluğunu savunmuştur.⁷¹

Ona göre vakıflar da önemli sorunlar arasındadır. Vakıflar sorunu evkaf-ı münderisenin ve nukud-u mevkufenin adil olarak oluşturulması ve vakfiye şartlarına uyulmasıyla çözülür. Ancak bu konularla seçilecek mebuslar ilgilenmelidir.⁷²

Ayrıca sancakta önemli yer tutan kilim ve seccade dokumacılığına da vurgu yapmıştır. Dokumacılığı altın bilezik olarak tanımlamış ve Konya'dan göç ettirilen atalarından miras kalan bu sanatın eski ustalığına kavuşturulması gerektiğini dile getirmiştir. Ona göre dokumacılık aba, kilim, keten bez, döşeme gibi alanlarda geliştirilmelidir.⁷³

69 Beyanname, s.25-26.

70 Beyanname, s.26.

71 Beyanname, s.26-30.

72 Beyanname, s.30.

73 Beyanname, s.31-32.

5.Muhammed Tahir'in Vaadleri

Beynamede sorunları ifade ederken kısmen dile getirdiği çözüm önerilerini ikinci bölümde 11 madde de toplamıştır. Buna göre;

- “1 – Aşar, vergi işleri
- 2 – Ziraat: Üzüm, erik vesair bi'l-cümle yerli mahsulâtı
- 3 – Maarif: Köy, kaza ve merkezde ibtidai mektepleri, rüşdiyeler, idadisi, medreseler
- 4 – Sular, bendler, irva ve iska meseleleri
- 5 – Nafia: Yollar, köprüler
- 6 – Sanayi: Halıcılık, doğramacılık, debbağat vesaire
- 7 – Bi'l-cümle evkaf meseleleri
- 8 – Asayiş ve inzibat hususları
- 9 – Adliye, mülkiye vesair daireler ve memurin
- 10 – Sancağın sair kaffe-i ihtiyacı
- 11 – Hukuk-ı mukaddeses-i padişahinin tevsii”

Halkın kendisini mebus seçtiği takdirde belirttiği maddeleri sırayla ele alacağını ve bu alanlardaki eksikleri gidermeye çalışacağını dile getirir.⁷⁴

Muhammed Tahir, beyannamenin ikinci bölümünde verdiği maddeleri tek tek açıklamamaktadır. Ancak son madde de yer alan “Hukuk-ı mukaddeses-i padişahinin tevsii” ifadesinde neyi vurguladığını uzunca anlatmaktadır. Bu maddeyi açıklarken öncelikle padişahın aynı zamanda halife olmasının altını çizmektedir. Meşrutiyetle yönetilen ülkelerde görev dağılımının belirlenmesi gerektiğini vurgular. Meşrutiyette herkesin görevini, hak ve salahiyetini bilmesi gerektiğini ancak bu şekilde işlerin doğru düzgün ilerleyeceğini ifade eder. Bu görevlerin dağıtılmasında dikkat edilmesi gereken noktaları verir. Burada görevler ayrılığına vurgu yapar. Ona göre, görevlerin dağılımında en önemli şart her işin kendi işleyişi içinde değerlendirilmesidir. Bu şekilde olmazsa, ölçüsüz hakların, görevlerin, kuvvetlerin ileride daha da karışacağını belirtir.⁷⁵

74 “İşte vatandaşlarım, benim programımdaki maddeler şimdilik bunlardan ibarettir. Eğer bana itimat gösteren sancağınızın mebusu olmak üzere intihab ederseniz şu baladaki cetvelde yazılı olan maddeleri sırasıyla dikkat ve vazife gözüne alarak elimden geldiği vakit gerek vatana gerekse millete hizmet etmeğe çalışacağım.” Beyanname, s.47.

75 Beyanname, s.47-48.

Muhammed Tahir, beyannamesinde unsurların birlikteliğine vurgu yapmakta bunun oluşabilmesi için elinden geleni yapacağını belirtmekte ancak bunu nasıl gerçekleştireceğine dair bir bilgi vermemektedir.⁷⁶

Beynamede suç işlenmesinin nedenini kötü yönetime ve temsilcilerin halka sahip çıkmamasına bağlamakta ve kendisinin çalışmalarıyla bu duruma son vereceğini dile getirmektedir.⁷⁷

Sonuç

Muhammed Tahir, 1912 seçimlerine adaylığını açıkladığı beyannamesi iki bölümden oluşmaktadır. Beyannamenin ilk bölümünde ülkenin içinde bulunduğu durumu değerlendirerek daha çok problem tespit etmiştir. Bu anlamda Serfice Sancağının su kaynağı problemi, orman, maden, ulaşım, eğitim, vakıf, dokumacılık (kilim ve seccade) gibi sorunlarına değinerek bunların nasıl çözülmesi gerektiğini açıklamaktadır. Mebus tanımıyla başladığı ikinci bölümde adaylarda bulunması gereken özellikleri belirtmiştir. Beyanname de Serfice Sancağı mebuslarının kendi çıkarları doğrultusunda çalışmalarından yakınmaktadır. Sorunları da Serfice Sancağı özelinden örneklerle açıklamış Osmanlı genelinde var olan sorunlara dair çıkarımlarda bulunmuştur.

Muhammed Tahir genel olarak beynamede hem Müslüman hem de gayrimüslim seçmeni eleştirmektedir. Serfice Sancağı'nda Müslüman halkın seçimlere yeterince önem vermediğinden şikâyetçidir. Gayrimüslimlerin önceki seçimleri kazanmalarının nedenlerini satır aralarında açıklamakta ve beyannamenin ilk bölümünde net olarak vermektedir. Aynı zamanda gayrimüslimlerin seçimi kazanmak için her türlü tedbiri aldıklarını hatta bunun için birçok hileye başvurduklarını dile getirmekte ve bunu 1908 seçimlerinden verdiği örneklerle açıklamaktadır.

Yapılan vurgular, beyannamenin asıl probleminin Müslüman seçmenin bilinçlendirilmesi algısını oluşturmaktadır. Seçmene bulunduğu vaadlere, yaptığı eleştirilere ve oy kullanımında nelere dikkat etmesi gerektiği yönündeki telkinlerine bakıldığında Müslüman oylarına yoğunlaştığını görmekteyiz. Beyannamenin genelinde kullandığı ifadeler de bu durumu doğrular niteliktedir. Hatta Müslümanların birlikteliğini ön plana çıkarmaya çalıştığı bölümlerde ötekileştirme vurgusu dikkat çekmektedir. Öte taraftan ikinci bölümde unsurların birlikteliğine vurgu yaptığı görülmektedir.

Muhammed Tahir topluma seçimin, mebusun önemi vurgulayan bir beyanname hazırlamıştır. Seçilecek adayda olması gereken özellikleri belirlemiş ve bunları kendi üzerinden açıklayarak ne kadar doğru bir aday olduğuna vurgu yapmıştır. Beyannamenin genelinde satır aralarında en önemli vurgu Müslüman seçmenin seçime gereken önemi vermesi gerektiği ve mevcut mebusların sancağa ve sancağın sorunlarına duyarsızlığıdır. Beyanname sancaktaki sorunlar ve çözümünden çok doğru adayın nasıl

76 Beyanname, s.51-52.

77 Beyanname, s.61-62.

olması gerektiği, seçimin ve temsilin önemi çerçevesinde oluşturulmuştur. Dönemin koşulları düşünüldüğünde sorunların çok iyi belirlenmiş olduğu görülmektedir. Kanımca beyannamenin en eksik yönü bu sorunların nasıl çözüleceğine dair açıklama ve önerilerin yetersizliğidir.

1912 seçimlerinde başka bölge adaylarınca da beyannameler hazırlandığını bilmekteyiz. Diğer beyannamelerde olduğu gibi Muhammed Tahir de bu beyannameyi kuşkusuz ki propaganda amaçlı hazırlamıştır. Bu da Türk Demokrasi Tarihi açısından yadsınmayacak bir gelişmedir.

Kaynakça

Akkaya, Bülent, “Erciyes Gazetesine göre Kayseri’deki 1912 Meclis-. Mebusan Seçimleri”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 9/4 Spring, Ankara 2014, s.15-23.

Akşin, Sina, *Jön Türkler İttihat ve Terakki*, İmge Kitabevi, Ankara 1998.

Alkan, Mehmet Ö., “Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Seçimlerin Kısa Tarihi”, *TÜSIAD Görüş Dergisi*, Mayıs 1999, s.48-61.

Baykal, Bekir Sıtkı, “I. Meşrutiyet’e Dair Belgeler”, *Belleten*, Cilt XXIV, Sayı 96, Ankara 1960, s.601-625.

Birinci, Ali, *Hürriyet ve İtilâf Fırkası II. Meşrutiyet Devrinde İttihat ve Terakki’ye Karşı Çıkanlar*, Dergah Yayınları, İstanbul 1990.

Burak, Durdu Mehmet, “Osmanlı Devleti’nde Jön Türk Hareketinin Başlaması ve Etkileri”, *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, Ankara 2003, Sayı 14, s.291-318.

Çadircı , Musa, “Tanzimat’ın İlanı Sıralarında Türkiye’de Yönetim”, *Tanzimat Sürecinde Türkiye’de Ülke Yönetimi*, İmge Kitabevi, Ankara 2007.

_____, “Osmanlı Devrindeki Halk <<Oy>>unun Yönetimdeki Yeri”, *Özgür İnsan*, Ağustos 1972, Yıl I, Sayı 3, s.25-27.

_____, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Eyalet ve Sancaklarda Meclislerin Oluşturulması (1840-1864)”, *Tanzimat Sürecinde Türkiye’de Ülke Yönetimi*, İmge Yayınevi, Ankara 2007.

_____, “Türkiye’de Muhtarlık Teşkilatının Kurulması Üzerine Bir İnceleme”, *Belleten*, Cilt XXXIV, Sayı 135, Ankara, s.409-420.

_____, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*, Ankara 1991.

Çavdar, Tevfik, “*Müntehib-i Sani*”den Seçmene, V Yayınları, Ankara 1987.

Demir, Fevzi, “İzmir Sancağı’nda 1912 Meclis-i Mebusan Seçimleri”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmalar Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, İzmir 1991, s.137-156.

_____, *Osmanlı Devleti’nde II. Meşrutiyet Dönemi Meclis-i Mebusan Seçimleri (1908-1914)*, İmge Kitabevi, Ankara, 2007.

Güneş, İhsan, *Türk Parlamento Tarihi*, Cilt 1, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları No:14, Ankara 1997.

Keleş, Erdoğan, “Menteşe Sancağında Muhtarlık Teşkilatının Kurulması”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt 22 Sayı 1, Ocak 2013, s.59-78.

Kılıç, Selda, “1876 Meclis-i Mebusanı ve Seçim Hazırlıkları” *A.Ü. Osmanlı Tarihi Araştırma Merkezi Dergisi (OTAM)*, Sayı 30, Ankara 2011, s.27-40.

Mehmet Tevfik, *Manastır Vilayeti'nin Tarihçesi*, Beynelmillel Ticaret Matbaası, Manastır 1327.

Olgun, Kenan , “Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nda Ara Seçimler (1908-1912 Dönemi)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt XXVIII, Sayı 82, Mart 2012, Ankara 2012, s.1-23.

_____, “Türkiye’de Cumhuriyetin İlanından 1950’ye Genel Seçim Uygulamaları”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt XXVII, Sayı 79, Mart 2011, Ankara 2011, s.1-35.

Ortaylı, İlber, *Tanzimattan Sonra Mahalli İdareler*, T.O.D.A.İ.E. yy., Ankara, 1973.

Özçelik, Ayfer, *Sahibini Arayan Meşrutiyet*, Tez Yayınları, İstanbul 2001.

Özkan, Ela, *19. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin İdari Taksimatı (1839-1914)*, Hiper Yayın, İstanbul 2020.

Öztunç, H. Baha, *Manastır Tanzimat Döneminde Bir Rumeli Şehri (1839-1876)*, Kitabevi, İstanbul 2020.

Sezen, Tahir, *Osmanlı Yer Adları (Alfabetik Sırayla)*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Yayın Nu:21, Ankara 2006.

Sezgin, İbrahim, “Paşa Livası Maddesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 34, TDV Yayınları, İstanbul 2007, s.183-184.

Shaw, Stanford J., *Eski ve Yeni Arasında Sultan III. Selim Yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu*, (Çev.Hür Güldü), Kapı Yayınları, İstanbul 2008.

Tanör, Bülent, *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, YKY, İstanbul 2002.

Tepekaya, Muzaffer, “1912 Osmanlı Meclisi Mebusan Seçimlerinde Saruhan (Manisa) Sancağı İttihat ve Terakki Fırkası Adayı Yusuf Ziya Bey ve Seçim Beyannamesi”, *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, Cilt XIII, Sayı 27, (2013-Güz), s.33-61.

Tunaya, Tarık Zafer, *Türkiye’de Siyasal Partiler*, Cilt 1, İletişim Yayınları, Ankara 1998.

Tunç, Salih, “1912 Seçimlerinde Musevi Cemaat’inden İttihatçı Mebus Adayı Salih B. Gürçi ve Seçim Beyannâmesi”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt XXVIII, Sayı 2, 2013, s. 549-585.

Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, 10. Baskı, Ankara 2005.

Türk, Hikmet Sami, “Seçim, Seçim Sitemleri ve Anayasal Tercih”, *Anayasa Yargısı*, Cilt 22, Sayı 1, Ankara 2006, s.75-113.

Umum Serfice Sancağı Ahalisine Beynamedir, *Matbaa’-i Hukukiye : Bab-ı ali Ebu’s-su’ud Caddesinde Numara (19) 1327*.

Ünlü Sarı, Mucize, *Manastır Vilâyeti'nin İdâri ve Sosyal Yapısı*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Samsun 1996.

Ünlü, Mucize, “İdari ve Sosyal Yönleriyle Manastır Vilayeti”, *Balkanlar'da Bıraktıklarımız*, Samsun Mübadele ve Balkan Türk Kültürü Araştırmaları Derneği Kültür Yayınları, Samsun 2009.